

A hólabda dagad

LAMI PÁL

Keszthelyi Ferencsel, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Hitoktatási Bizottságának igazgatójával Lami Pál beszélgetett.

– Miért kell az egyháznak ragaszkodnia a vallási, erkölcsi neveléshez, a hitoktatáshoz?

– Krisztus parancsa az apostoloknak így hangzott: "Menjete el az egész világra, tanítsatok minden embert, kereszteljétek meg őket az Atya, Fiú és a Szentlélek nevében!". Ez az egyház egyetemes küldetése, lényegéhez tartozik.

– Küldetését gyakorolta is egészen 1948-ig.

– Gyakorolta mindvégig, csak különböző feltételek között, hiszen 1948, a nagy szakadás után is volt hitoktatás, pedig akkor az iskolákat kiszakították az egyház kezéből. A hitoktatás plébániai keretek között folytatódott, bár 1948 után egy ideig élt még az iskolai hitoktatás. Fokozatosan szorult vissza, lényegében az ötvenes évek elején, 51-ben, 52-ben, 53-ban tették lehetetlenné a beíratkozás körüli tortúrával, a szülők zaklatásával, bár azt azért de facto nem lehet mondani, hogy bárkinek igazán komoly baja lett volna belőle. A szülőnek megjegyzést tettek az üzemben, nem kapott prémiumot, vezető beosztást, de létében nem fenyegették a gyereket sem. Nagyon sok függött a helyi iskolától. Én például ebben az időben a budafoki Budai Nagy Antal Gimnáziumban tanítottam, s az iskolából az egyetemre felvett – mondjuk – nyolc tanulóból négy hittanosom volt, persze tehetséges diákok. Tehát az sem volt mindenütt igaz, hogy az egyetemre nem juthattak be.

– Mitől függött az elnyomás éveiben, hogy hol megy jól a hitoktatás: a hitoktatótól, a település nagyságától? Mi szabta meg a sorsát, hol maradt meg az iskolában, hol szorult a templomba?

– Kérem szépen, több helyen egészen bámulatosan megmaradt az iskolában. A nemzetiségi területeken például, ahol az emberek ugyanúgy ragaszkodtak a vallásukhoz, mint a nemzetiségükhöz. Vallásukat megőrizni persze több esélyük is volt, hiszen a hatalom irányukban toleránsabban viselkedett, nehogy külpolitikai kellemetlenségei támadjanak. Tovább tartotta magát az iskolai hitoktatás olyan közösségekben is, ahol az emberektől nem lehetett elvenni a munkájukat; nem tudtak mit kezdeni a bányászokkal, a városokba bejárókkal. Őket különben is nehéz lett volna két helyen ellenőrizni. A helyben dolgozókat a hatalom jobban a kezében tudta tartani. Voltak viszont nagyon rendes iskolák, ahol – a magam tapasztalatából mondom – az igazgató meggyőződéses materialista-kommunista volt, de ember is: többet nem engedett meg, mint amit lehetett, de azt biztosította, s ez nagy dolog volt. Találkoztam aztán olyan igazgatóval is, aki "Dicsértessék"-kel köszönt, ha nem hallotta senki, mégis a hatalmat szolgált. A kérdésre jó példa Pilisvörösvár, mely bányász és nemzetiségi falu egy-

ben. Ott végig megmaradt kilencven százalék fölött az iskolai hitoktatás, pedig a szülőköt erősen zaklatták, de a bányászokat nem lehetett megfélemlíteni. A hívők ereje, összetartása nagyon fontos volt.

- Pillisvörösvárott mintha nem történt volna semmi, de az ország egésze súlyosan élte-éli meg, hogy már egy olyan nemzedék lett szülő maga is, amely nem jár hittanra.

- Gyakorlatilag a hatvanas évekre szinte teljesen megszűnt az iskolai hitoktatás. Ekkor – Ijjas József érsek úr elnöklete alatt – a Püspöki Kar kezdeményezte, hogy legalizálják az ún. templomi hitoktatást. Azelőtt volt templomi katekézis, amely azt jelentette, hogy egy héten kétszer egy általános hitbéli tanítás hangzott el. Ezen bárki részt vehetett. Székesfehérvárt egy paptársamat a rendőrség meghurcolta, mert egyrészt igen sokan jártak hozzá, másrészt ő valóban hittanórát tartott, feleltetett, feladatokat adott. "Vegye tudomásul – mondták neki –, ez nem hittanóra, ez templomi katekézis!" Megkérdezte, az mit jelent. "A pap pofáz, a többi hallgat!" Nem lehetett tehát kontaktust teremteni, de ezt később azért némiképp enyhébben szabályozták. Használhattuk ugyanazokat az illusztrációs eszközöket, amelyeket az iskolában is használtak, megengedték a létszám és a csoportok számának emelését. Ez eleinte nehezen, később már könnyebben ment. Közben a templomokban nagyszerű hitoktatási kabineteket hoztak létre. Ezek a jól felszerelt hittantermek most is megvannak.

- Hogy állunk ezekben az években segédeszközökkel, tankönyvekkel, szemléltető anyagokkal?

- A Szent István Társulatunk, mint az Apostoli Szentszék kiadójának volt a privilégiuma a hittankönyvek kiadása. Mindenfajta könyvből negyvenezer példány jelenhetett meg évente. 1972-től kezdve (a zsinati rendelkezések alapján ekkor jött létre a Hitoktatási Bizottság, mely rögtön tankönyvpályázatot írt ki) rendszeren el voltak látva a tanulók tankönyvekkel. Az Ecclesia Kiadónak volt módja arra, hogy különböző segédfüzeteket, munkafüzeteket, színező lapokat, mágnes- vagy posztótáblára helyezhető képeket, figurákat adjon ki. Óriási mennyiségben, többnyire ajándékként került be az országba a szaléziei torontói oktatási központjának számos diafilmeje, egész sorozatok. Egy hibájuk volt, ti. ezek az olasz hitoktatási rendszerre és tankönyvekre készültek, de azért lehetett őket használni. Kölcsönözhető videoszalagok, kiváló német poszterek álltak rendelkezésre.

- Mi a helyzet most, amikor újra van, vagy lehet iskolai hitoktatás. Kellenek-e új segédeszközök, vagy a folyamatosan szaporodó anyagot minden további nélkül lehet használni?

- Az a baj, hogy az iskolák tantermi felszereltsége olyan, hogy szinte lehetetlen ezeket az eszközöket bevinni. Vetítő, írásvetítő persze minden iskolában van – egy bizonyos szaktanteremben –, de kérdés, hogy szabad-e, másrészt át vagy fel is kell oda vonulni. Nekem is felajánlották a József Attila Gimnáziumban, hogy bármikor vetíthetek, de az óráim elment volna azzal, hogy felvonulunk a földszintről a harmadik emeletre, előkészíték, beállítok stb. Egy valódi hittanteremben el lehet sötétíteni, megvannak a gépek, az állványok, elő lehet mindent időben készíteni. Sok hitoktató az előbbieik miatt nem nagyon szívesen megy az iskolába. Az lenne jó, ha az otthonihoz, a templomihoz hasonlóan külön szaktanterem várna az iskolában, nem kellenne sorba állni, szellőzetlen, takarítatlan terembe bemenni, s hallani, hogy már a következő tanulócsoport rúgja az ajtót. De mégis be kell menni az iskolába! Dicsértem a templomi hitoktatás helyzetét, azt a nagyszerű erőfeszítést, melyet a magyar egyház elkövetett, hogy a hitoktatást folytassa, az az igazság azonban, hogy az iskolába be kell menni, mert a gyerekek lát. Ez a reverenda-sétáltatás. Lássák a papot, lássák a hittanos gyerekeket, s aki ilyet még nem látott, majd hazamegy, hogy ő is szeretne járni.

– *Mégis azt hiszem, az az általános, hogy akik jártak az utóbbi években templomba, azok inkább maradtak; az iskolákban sokkal kevesebben vesznek részt a hittani foglalkozásokon, mint a templomokban.*

– Ez is az iskolától, az iskolavezetéstől, a helytől, a településtől függ. Meg persze a hitoktató személyétől. Kétségtelen, hogy az adminisztratív intézkedések megszünte után nem történt roham, hogy most mindenki hittanra akar járni. A mai gyerekek szülei már vallásoktatás nélkül nőttek fel, csak a legintenzívebb keresztény életet élő családok gondoskodtak gyermekük vallásos neveléséről. Az új helyzetre nem volt a társadalom, a keresztény társadalom felkészítve. Negyven évvel ezelőtt még úgy volt, hogy amikor a gyerek óvodába került, a kedves nővérek már foglalkoztak vel. Bekerült az iskolába, ott volt a rendszeres hitoktatás. Egyetemi intézmények, egyetemi lelkészek voltak, szóval a szülőnek lépnie kellett, rákerült a gyerek egy futószalagra, s az vitte magával. Ez megszűnt, és arra, hogy a szülők maguk foglalkozzanak a gyerekekkel, nem voltak felkészülve, csak akik az egyház közösségében éltek, eleven kapcsolatban voltak a hittal. A kisebb falvakban, ahol az emberek jobban összetartanak, ez is szebben sikerült. A püspöki székvárosokban sem volt gond. Nagyon meglepő volt, amikor a papság öregedni kezdett, sokasodtak a feladatok, több helyre kellett elmenni, csodálatos volt, mondom az egyház életében, hogy talpra álltak a civilek. Munkatársakként jelentkeztek. Évek óta, hat-nyolc éve folyik már a hitoktatók képzése. Minden egyházmegyének van hitoktatóképző tanfolyama, a tanfolyamok vezetői számára évente két konferencia, létezik tanterv, jegyzetkinálat, elő van írva a tantárgyak rendje és időtartama. Két változat él, a budapesti Pázmány Péter Hittudományi Egyetemen külön levelező tagozat működik, ahol kifejezetten teológiai tantárgyakat tanítanak három évig, utána következik az egyéves pedagógiai tanfolyam a Hitoktatási Bizottság szervezésében. Vidéken, általában a szemináriumi városokban a teológiai és a pedagógiai stúdium együtt van, összesen három évig. Bizony nem olcsón adják ott sem a bizonyítványt. Jelenleg a budapesti hitoktatóképző-tanfolyamon több mint háromszáz hallgató tanul, diplomásoktól kezdve a legegyszerűbb foglalkozásokig. A hitoktatók számára nem csupán ez a tanfolyami képzés létezik, hanem immár több mint húsz éve továbbképző lelkigyakorlatokat is tartunk. Ezeken egyrészt tematikus továbbképző előadások hangzanak el, másrészt a céljuk a lelki ráhangolás-ráhangolódás, hiszen a hitoktatónak tanúságtevőnek kell lennie. A továbbképzés gondolata Egerből indult, a részvétel itt is évről évre emelkedik.

– *Nincs-e feszültség abból, hogy a pap hitoktatók mégis felkészültebbek, mégis alkalmasabbak?*

– Nem biztos, hogy alkalmasabbak. Egy idős pap jól ismerheti a teológiát, de nem biztos, hogy ismeri azt a gyerekvilágot amelyhez szólnia kell. Példaként elmondom, hogy évekig kísérleteztünk óvodások hitoktatásával, de nem ment. Hittanóra módjára képzeltük el, s ebben a formában nem volt vonzó, meg a kicsiket a szülőknek kísérgetniük is kellett. A nagytétényi óvodában indult egy óvodás hittanos csoport, ahol két hét alatt megduplázódott a létszám, s azóta is egyre nő. Egy levelező teológiát végzett, szakképzett óvónő és hitoktató végez csodálatos munkát. Én is elmentem megnézni, s leesett az állam. Óvodás foglalkozást tartott.

– *Lehet tehát bízni a világi és felkészült oktatókban ...*

– *Én azt nem mondom, hogy minden okleveles hitoktató alkalmas hitoktatásra ...*

– *Mint a tanári pályán. Diploma és rátermettség nem azonos ...*

– *Van, aki csak saját maga vagy a család számára szeretne szolgálni, másnak nincs érzéke ahhoz, hogy előadja ezt a tárgyat, de az esetek többségében rendesek.*

– Nyilván, mert önként csinálják, nincs másfajta kényszer. Egyáltalán, meg tudják a civil hitoktatókat fizetni, vagy a munkát mint szolgálatot végzik?

– Ahol megvan az óraszám, például Pilisvörösvárott, hogy önálló hitoktatóként működhessenek, ott megélhetést biztosító fizetést, szolgálati lakást kapnak. A többség azonban óraadó. Állami támogatással az egyház szerény óradíjat tud fizetni.

– Egyházi oldalról hogyan tudják feloldani azt, hogy sok olyan gyerek jár hittanra, aki szentmisén nem vesz részt? Nem azoknak a profán gondolkodású szülőnek határsa-e ez, akiknél a vallás ismeret, s nem megélt, személyes tudás.

– Valóban nem a gyerekekkel van baja a hitoktatóknak. A tanulókat meg kell ismereteni azokkal a lehetőségekkel, amelyeket az egyházzal és Istennel való kapcsolat kínál és meg kell várni, amíg maguk lépnek. Azért, mert valaki nem jár szentmisére, nem lehet kitélni a hittanról, de lehet hívni, biztatni, vonzani. Van aztán egy másik lépés is, mert a mai gyerekek közt sokan nincsenek megkeresztelve. S hogy eljussanak odáig, hogy kereszténnyé váljanak, nos, ezt többnyire a gyerekek kezdeményezik. Ezen a fokon viszont már elengedhetetlen a szentmisén való részvétel, maga az oktatás is a szentmisével, a gyónással, az áldozással kapcsolatos, ez a kör pedig a templomhoz köt. Van persze lemorzsolódás is, a kezdeti buzgóság megtorpanhat, mint ahogy az elvetett mag is különböző földre kerül, néhány bizony a köves útra. Milyen készség, érzékenység van a gyerekekben a hallottak-tanultak iránt – ez számít. A szertartásokba történő bekapcsolódás más problémát is felvet, főleg a városokban. A szülők autóval rendelkeznek, telkük van, vidéken élnek a nagyszülők, szombat-vasárnap rendszeresen utazgatnak. Ha a nagyszülőhöz mennek, ott persze van mise, de ha a telekre, akkor azt gyúrnak, élvezik, kiszabadulnak a városi kis kalickából, a gyerek együtt van velük. Van olyan szülő, aki azt mondja: "Miért erőltetik, hogy a gyerek menjen misére, olyan keveset vagyunk együtt, legalább a hétvégén hadd legyen együtt a család". Ugyanazt gondolom én is: jöjjenek el a gyerekekkel együtt a templomba!

– Úgy érzem, eléggé reménykeltően tud nyilatkozni a hitoktatás helyzetéről. Kérem, tegye mérlegre a reményeket, az eredményeket, a nehézségeket.

– Azt gondolom, hogy ahol megfelelő módon, türelemmel végzik a hitoktatást, ott ehhez, mint hólabdához, egyre többen fognak hozzátapadni. Nem lehet lavinát várni, de mind többen akarnak hittanra járni. A szülők úgy vélekednek, hogy tőlük járhat a gyerek, rosszat ott biztosan nem tanul. Kevés szülő tiltja, de kevés az is, aki erőltetné. A hitoktatói gárda is szépen emelkedik mind számban, mind minőségben. Megalkottuk a magyar katekizmus kérdéseit, tehát az összes teológiai és erkölcsi kérdésben megfogalmaztuk a feleletet, amelyet valamennyi tankönyvben – amennyiben a témához tartozik – alkalmazni kell. Készen áll az általános iskolai és a középiskolai hittan-tanterv. Kiadunk segédanyagokat, óravázlatokat. Előbb-utóbb sikerül írni átűtő erejű hit-tankönyveket. A tanban változás nincs, meg kell éreznünk azonban a felvevő közeg igényeit, nagyobb empátiára van szükség. Mai hittankönyveink egy része ugyanis kis teológia. Reménykedünk abban is, hogy változik a minket körülvevő légkör és a hitoktatók külső megítélése, a róluk kialakult kép. Egyre inkább tudunk megfelelő irodalmat, sajtótermékeket az ifjúsághoz eljuttatni. Már nincs akadály, sőt a kormányzat jónéven veszi, hogy a gyerekeket kirándulni, táborozni vigyük. Szaporodnak a szervezetbe lépők, a szemináriumi létszám is kezd megfelelően alakulni – majd megérik egy nemzedék. A szerzetesek és papok külföldi képzésének lehetősége európai műveltséget hoz be a hit fényébe. A tanárok között is nagyon sok keresztény szellemű dolgozik, s ők most bátorítást kapnak. A dolgok lassan érnek. Azt szoktam mondani, ez nem organizáció kérdése, ez organizmus. A világot nem lehet pumpálni. A fű kinő, s nem szabad azzal sürgetni, hogy húzom kifelé a földből.